

INGLIS TILI SABAQLARINDA BASLAWISH KLASSTI OQIWSHILARINIŃ SÓYLEW TILIN RAWAJLANDIRIWSH METODIKASI

Najimova A.P.

Ájiniyaz atındaǵı Nókis mámleketlik pedagogikalıq institutu

Tayanch so'zlar: boshlang'ich sinf, nutq, tilni rivojlantirish metodikasi, globallasuv jarayoni, xorijiy tillarni o'rganish, zamonaviy pedagogik texnologiyalar.

Ключевые слова: начальный класс, речь, методика развития языка, процесс глобализации, изучение иностранных языков, современные педагогические технологии.

Key words: primary school, speech, language development methods, globalization process, learning foreign languages, modern pedagogical technologies.

Házirgi kúnde jáhan globallasıw procesinde insanlardan óz ana tilinen tısqari bir neshe tillerdi úyreniw dáwir talabı darejesine jetti. Ilimiy izertlewler til úyreniwdi erte jastan baslaw jaqsı nátiyje beriwın kórsetpekte. Mámleketimizde bul máselege itibar qaratılǵan bolıp, shet tillerin, ásirese ingliz tilin oqıtıwda dúnyanıń jetekshi shólkemler hám universitetler menen birge islesiwinde jańa jantasıw tiykarında baǵdarlamalar islep shıǵılmaqta. Sońǵı bir neshe jıl ishinde shet tilin úyreniw óz-ózin rawajlandırıwdıń bir usılı emes, al zárúrlık bolıp tabıladı. Shet tili tek ǵana mektep hám joqarı oqıw orınlarında emes bálkim mektepke shekemgi shólkemlerinde de tálimniń májbúriy quramına aylandı.

Baslawsh klass oqıwshılarına shet tilin oqıtıwdıń tiykarǵı maqseti ulıwma Evropa til qábiletleri shkalası (The Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment, CEFR yamasa CEF) tiykarında dárejesine sáykes keletuǵın tiykarǵı sóylew strukturalarına qáliplestiriw bolıp tabıladı. Sóylewdi úyretiw baslawsh klass oqıwshılarınıń haqıyqıy mútajlikleri hám qızıǵıwshılıqlarına juwap beredi.

Oqıwshılardıń baylanıs kónlikpesin qollap-quwatlaw ushın biz bul til iskerliginiń motivatsiya, maqsetke muwapıqlıq, aktivlik, ózligi hám pikirlew iskerligi menen baylanıslılıq, tapqırılıq, erkinligi, tempi sıyaqlı ayırıqsha

qásiyetlerin esapqa alıwımız kerek boladı. Eger baylanıstıń maqset hám motivları ámelde bolsa, baylanıs qatnasıwshılarınıń ayrıqsha qásiyetleri, olardıń jası, rawajlanıw dárejesi hám basqalar esapqa alınadı[2].

Inglis tili oqıtıwshıları sóylew kónlikpelerin rawajlandırıw sabaqlarında “oqıwshılardıń únsizligi” mashqalasına dús kelisip atır. Eger oqıwshı inglis tilinde sóylewdi qálemese yamasa tek oqıtıwshı soraganında ǵana sóylese, qalayınsha oǵan ingliz tilinde sóylewdi úyretiw múmkin?

Zamanagóy pedagogikalıq texnologiyalar oqıw ortalıǵın ózgerdirip, " qarsı bolmaǵan abıraylı" oqıtıwshın itibarlı hám háwesker sáwbetleske hám tálim procesiniń qatnasıwshısına aylanıradı.. Anglichan tilin oqıtıwdıń zamanagóy usıllarınan biri bolǵan kommunikatsion metodika oqıtıwshın tekǵana maǵlıwmat jetkeziwshi, bálki gúzetshi hám máslahátshi bóliwge járdem beredi..

Zamanagóy pedagogikalıq texnologiyalar tálim-tárbiya shárayatında sonday ózgerislerdi ańlatadı, oqıtıwshı “tolıq basqarıwshı” lıqtan kelip shıǵıp dıqqatlı hám qızıqlı sáwbetles hám biliw procesiniń qatnasıwshısına aylanadı. Kommunikativlik metodologiya, inglis tilin oqıtıwdıń usıllarınan biri sıpatında oqıtıwshı tek ǵana xabar tasıwshı emes, bálkim gúzetiwshi hám másláhátshi bolıwdı talap etedi[2].

Oqıtıwshılardıń wazıypası oqıwshılar menen baylanısqa úles qosatuǵın bilingual (eki tillilik) tálim jaǵdayların payda etiwden ibarat. Oqıwshılardıń awızeki sóylewin aktivlestiriwdiń eń jaqsı usılları, adamlar arasındaǵı ózara tásir usılları, yaǵnıy interaktiv usıllar. "Interaktiv" so'zi inglis tilinde "interact" sózinen kelip shıqqan bolıp, "inter" - ózara, "act" háreket degen mánislerdi ańlatadı. Bul metodlar oqıtıwshı hám sabaq qatnasıwshısı bir jámaátıń bir bólegi bolǵan "teńleslerge teńles" dárejesinde oqıw procesin temanıń ózara tásirin óz ishine aladı, olar da tap solay maqsetke erisiw ushın háreket etedi. Sol maqsetlerdi sheshiw ushın tómendegi usıllar jaqsı nátiyjege erisiwge járdem beredi:

- úyrenilgen grammatikalıq konstrukciyalar járdeminde súwretlew. Bul wazıypanıń maqseti úyrenilgen grammatikalıq konstrukciyalardıń leksikalıq birlik penen birgelikte maqsetli orınlaw esaplanadı. Oqıwshılardıń tapsırmanı orınlawǵa bolǵan qızıǵıwshılıǵın asırıw ushın oqıwshılardı toparlarǵa bóliw, tuwrı hám puqta dúzilgen gápler ushın ball beriw múmkin. Oqıtıwshınıń qálewine kóre, oqıwshılar wazıypanı orınlawda qaysı leksikalıq birliklerden paydalanıwı kerek ekenligi aldınnan belgilep alıw arqalı quramalastırıw múmkin. Qızıǵıwshılıqtı asıratuǵın jáne bir usıl bul- uzın hám leksikalıq tárepten quramalı gápler ushın ballardı asırıw

- joqarıda aytip ótilgen texnologiyalardıń biri xalqaralıq inglis tili imtahanlarına kiritilgen, yaǵnıy eki súwretti salıstırıw hám parqın tabıw tapsırması. Bul tapsırmanıń járdeminde oqıwshılar has got, there is / there are, he is wearing, it is big/black hám basqa da grammatikalıq konstrukciyalardı júdá tez hám ańsat ózlestiredi[1].

-tarqatpa materiallardan paydalanıw. Baslawısh klasta kóplegen kónlikpelerdiń qáliplesiwinde vizualizaciya (kóz aldına elesletiw) áhimiyetli orın iyeleydi. Leksikalıq temalardı úyreniwde shettili oqıtıwshıları kóbinese sóz benen baylanılı reallıq súwretlengen tarqatpa mayterialardan paydalanadı. Sóylew tilin úyretiwde flashkartalar mini-oyınlardıjaratıwda yáki shıǵarma jazıw ushın stimulda qollanıladı. Inglis tili sabaqlarında qollanılatuǵın metodlardan biri MixPairShare - Singapur tálim metodlarınan kirip kelgen hám kishi toparlarda islesiwge maslastırılǵan metod esaplanadı. Bul kartalar juplıqlarǵa arnalǵanbolıp, dialog ornatiw ushın kómeklesedi. Bul metod járdeminde tiykarǵı grammatikalıq konstrukciyalardı qollawdı islep shıǵamız hám leksikalıq birliklerdi sóylewde úyrenemiz. Bul texnikada islep shıǵılǵan eń áhimiyetli kónlikpelerden biri sáwbetles penen tikkeley baylanıs jasaw sheberlik[4] esaplanadı. Tapsırmanı orınlawdan aldın oqıwshılarǵa hámıyshe belgili bir sóylewge baylanıslı tapsırmanı orınlawı lazım. Bunıń ushın janıńızdaǵı sherigińızdi esitiwińız kerek boladı.

Sóylewdi úyreniwde eń jaqsı nátiyjelerge erisetuǵın qızıqlı usıllardan biri bul stol oyınları. Olardı shártli túrde leksikalıq hám grammatikalıq bolıp eki túrge ajratıw múmkin.

- grammatikalıq stol oyınları anıq dúzilisi hám qaǵıydaları menen xarakterlenedi. Ádette, oyın sóylewdegi bir grammatikalıq quramdı islep shıǵıw hám onı avtomatizmga alıp keliw ushın dúzilgen.. Dástúriy stol oyınları, mısalı, like battleship (teńiz sawashları), snakes and ladders, "adventure games", sıyaqlı oyınlardı grammatikalıq oyınlarǵa sáykeslendiriw múmkin. Balalar oynınıń qızıqlılıǵı, onıń ápiwayı hám túsiniikli qaǵıydaları, sonıń menen birge, ózge til ortalıǵında bolıwdan zawıq alıwadı
- leksikalıq stol oyınları kóbirek dóretiwshilik hám tosınnan bolǵan jaǵdaylarda sóylew ushın sáykes keledi. Bunday oyınlardı bir neshe túreg bóliw múmkin: tek sózlerdi úyrenetuǵın oyınlar (ádette bul eslep qalıw ushın oynaladı, mısalı, memory yamasa scrabble), basqa túrlerge sóylewdiń tezligi hám dóretiwshiligin rawajlandırıw ushın qaratılǵan oyınlardı kirgiziw kerek (mısalı, Taboo, Cluedo, Alias, Activity, Mafia). Sonı atap ótiw kerek, stol oyınları sabaqtı mazmunlı hám diversifikatsiyalıqtı

támiyinleydi, biraq ayırım oýınlar tekǵana oynawdı ǵana emes, bálkim shólıwdı talap etedi hám kóp waqıt sarıplanadı. Kóbinese bul usıldı sabaq procesine maslastırw qıyıshılıqlarǵa alıp keledi, sebebi balalar oýındı zawıqlı oynawı hám sol sebepli olardı onsha qızıqlı bolmaǵan basqa shınıǵıwlarǵa dıqqatın qaratıwday qıyınshılıqlarǵa dús keliw múmkin[4]. Shınıǵıwdı rejelestiriwde múmkin bolǵan qolaysızlıqlardı esapqa alıw hám jeterli muǵdarda waqıt ajıratıw zárúr boladı.

Bir qatar inglis tili oqıtıwshıları tárepinen qollanılatuǵın áhimiyetli metodlardan biri dramatizatsiya. Dialoglardı pyesalar, ertekler, gúrrińlerdegi qáhármanlardıń obrazlarına kirip wazıypalardı orınlawdı óz ishine aladı.

Makedoniyalı alım Jasminka Kocoska óz miynetlerinde dramatizatsiya ushın tómendegilerdi zárúrli dep esaplaydı:

1. Saxna - dramatizaciyanı ámelge asırıw ushın orın.
2. Paraphernalia – balalar menen birgelikte ámelge asırılınatuǵın isler/original yamasa dóretiwshilik isler (haqıqıy quwırshaqlar, shılıqlardan quwırshaqlar, boyalǵan qaǵaz qaplar)
3. Bir topar - tayar, dramatizatsiya qálewshi hám mativaciyaǵa iye bolǵan aktyorlar (oqıwshılar)
4. Rejissor: Pedagog[3].

Kishi-joybarlaw (mini-project) metodı. Jwmaqlaw hám tákirarlaw sabaqlarında kishi-joybarlaw jumısınan paydalanıw ótilgenlerdi qaytalaw hM sabaq mazmunın bahalawda aktiv pozitsiyanı qáılestiriwde sabaqtıń paydalılıǵın bahalaw dóretiwshi ózligin ańlawda kishi-joybarlaw nátiyjeli metodlardıń biri[7] esaplanadı.

Jwmaqlap aytqanda, baslawısh klass oqıwshılarında sóylew kónlikpelerin rawajlandırıw oqıwshı hám oqıtıwshı ushın júdá quramalı process esaplanadı. Shet tilinde awızeki sóylewdi rawajlandırıwdıń eń zárúrli faktorlarınan biri hár bir sabaqta oqıtıwshı tárepinen unamlı qollap -quwatlanıw bolıp tabıladı.

Ádebiyatlar:

1. Верещагина И.Н., Рогова Г.В. Методика обучения английскому языку на начальном этапе в общеобразовательных учреждениях. – М.: Просвещение, 2000. – 261 с.
2. Jalolov J.J. Chet til o'qitish metodikasi: chet tillar oliy o'quv yurtlari (fakultetlari) talabalari uchun darslik. – T.: O'qituvchi, 2012. – 432 b.
3. Jasminka Kocoska. "The role of dramatization in acquiring life skills among students". https://www.researchgate.net/publication/286922729_the_role_of_dramatization_in_acquiring_life_skills_among_students
4. Кловак Елена Владимировна. Развитие навыков устной речи на уроках английского языка в начальной школе <https://urok.1sept.ru/articles/686714>
5. Махкамова Г.Т. Формирование навыков и умений устной иноязычной речи у дошкольников: Автореф. дис ... канд. пед. наук. Т.: УзДЖТУ, 2004.

6. Методика обучения иностранным языкам (учебное пособие для студентов Института математики и механики им. Н.И. Лобачевского по направлению «педагогическое образование (с двумя профилями подготовки)»). – Казань, КФУ, 2016. – 189с.

7. R.R. Kamalov. “Using the “Mini-projects” Method to Optimize the Personalization of Learning in the Context of Digitalization of the Education System.” <https://psyjournals.ru/en/nonserialpublications/dhte2023/contents/Kamalov>

РЕЗЮМЕ

Mazkur maqola boshlang'ich sinflarda ingliz tili darslarida o'quvchilarning vhet tiliga bo'lgan qiziqishini orttirish, bilimlarni amaliy o'zlashtirishlarini ta'minlovchi mashqlarni tashkil etish metodikasi masalasiga bag'ishlangan.

РЕЗЮМЕ

В статье рассматривается методика организации занятий по английскому языку в начальных школах, стимулирующих интерес учащихся к иностранному языку и обеспечивающих их практическое усвоение знаний.

SUMMARY

The article focuses on the methodology of organizing exercises in English in elementary schools that stimulate students' interest in the Language of the language and to ensure that they learn practically.